

Студент 5 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто основні методи та моделі оцінки масштабів тіньової економіки України.

Аннотация. Рассмотрены основные методы и модели оценки масштабов теневой экономики Украины.

Annotation. The basic methods and models for assessing the extent of the shadow economy in Ukraine are regarded.

Ключові слова: тіньова економіка, рівень тінізації, методи та моделі оцінки рівня тіньової економіки.

У сучасних умовах розвитку та існування економічна безпека держави є однією з найважливіших, що визначає національну безпеку взагалі. Україна, як і ряд інших держав соцтабору, пройшла період небаченого руйнування виробничих сил та відносин, що були встановлені раніше, дуже повільного становлення нових ринкових відносин та інфраструктури. На жаль, досі не зупинився спад виробництва, знижується життєвий рівень, зростає рівень безробіття, держава втрачає науково-технічний потенціал, зменшується рівень інвестицій. Значну загрозу економічній безпеці держави несе тіньова економіка, масштаби якої є значними. Тому розробка моделей для оцінки масштабів тіньової економіки та вживання заходів з детінізації на сьогодні є актуальними.

Тіньова економіка має структуру, у якій усі суб'єкти взаємопов'язані (рисунок).

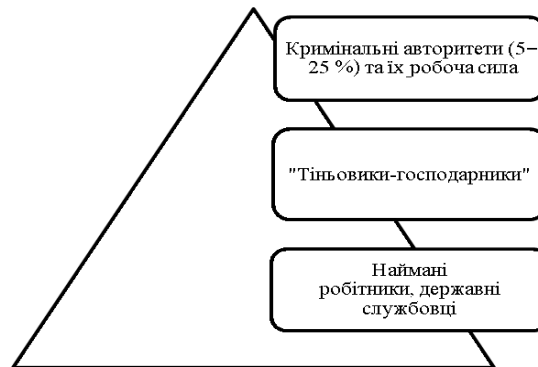

Рис. Структура тіньової економіки

На вершині знаходяться кримінальні авторитети з робочою силою, посередині – "тіньовики-господарники", а внизу – наймані робітники та робітники "інтелектуального фронту", державні службовці, значну частку доходів яких складають хабарі [1].

Необхідно відмітити, що тіньова економіка в Україні є наслідком великої економічної кризи, яка виникла завдяки невідповідності методам ринкових перетворень. За даними Міністерства економіки України, за результатами 2 кварталу у 2009 році рівень тіньового сектору економіки становив 36 % від офіційного обсягу ВВП [2]. На цей час мінімальний рівень тіньової економіки у світі складає 8,3 %. На сьогодні найбільш високий рівень тінізації економіки є в Україні і складає 55,1 % [3].

Для визначення рівня тіньової економіки використовують різноманітні методи та моделі. До основних відносяться метод Шнайдера, фінансовий метод, монетарний метод, електричний метод, витрати населення та метод м'якого моделювання.

Метод Шнайдера полягає у тому, що дозволяє оцінити відразу багато країн та виявити рівень тінізації у відсотках до офіційного ВВП [3]. За фінансовим методом аналізується структура ВВП підприємств у динаміці. За монетарним методом визначають тенденції зміни співвідношення обсягу готівки до банківських депозитів у періоді, що аналізується, до базового, за який прийнято 1991 рік.

$$T_{mfm} = \frac{1 - f_t}{f_{t-1}}, \quad (1)$$

де f_t – показник відношення депозитів до грошового агрегату в період, що аналізується;

f_{t-1} – показник відношення обсягу депозитів до грошового агрегату в аналогічному періоді попереднього року.

Електричний метод, за яким зіставляють динаміку ВВП та витрати електроенергії та витрати населення [4], визначається так:

$$T_{Et(t0)} = \frac{I_{Et(t0)} - I_{BBПt(t0)}}{I_{BBПt(t0)}} \times 100, \quad (2)$$

де $I_{Et(t0)}$ – індекс зміни внутрішнього споживання електроенергії в періоді, що аналізується, до базового періоду;

$I_{BBПt(t0)}$ – індекс зміни ВВП у періоді, що аналізується, до базового періоду;

t – період, що аналізується;

$t0$ – базовий період, у якому індекс зміни внутрішнього споживання електроенергії (I_{Et0}) та індекс зміни ВВП ($I_{BBПt0}$) дорівнюють одиниці. За базовий період прийнято 1990 рік.

Витрати населення полягають у виявленні перевищення споживчих грошових витрат населення на придбання товарів над загальним обсягом продажу населенню товарів суб'єктами господарювання у легальній економіці.

Метод м'якого моделювання (оцінка детермінантів) – це метод оцінки масштабів тіньової економіки, який заснований на виділенні сукупності факторів і спрямований на розрахунок її відносних розмірів [5].

Моделі, за якими оцінюють рівень тінізації, такі: це модель міжгалузевого балансу, модель ринків, моделі розвитку, класична і неокласична модель економічного кругообігу, модель акселератора економічного зростання, де акселератор – числовий коефіцієнт, що показує відношення приросту інвестицій до приросту національного доходу; модель Харрода і Домара, модель Солоу, яка враховує капіталоозброєність, зростання населення та технологічний прогрес; система національних рахунків як модель економічного кругообігу та ін.

Оскільки таке явище, як тіньова економіка, є все проникним, то, як наслідок, у неї є як негативний, так і позитивний впливи. До негативного впливу можна віднести зниження продуктивності праці підприємства, скорочення обсягу інвестицій, зростання податкового навантаження, низьку соціальну захищеність працівників та перепони впровадженню науково-технічних інновацій, у деяких випадках стає неможливим регулювання економіки ринковими методами. Позитивним впливом є те, що працюючі отримують гідну заробітну платню, населення забезпечене роботою, підприємства та підприємці, які працюють у тіньовій сфері, завдяки ухилянню від сплати податків мають не аби яку перевагу у цій сфері конкурентоспроможності, настає насичення ринку товарами та послугами.

Таким чином, проведений аналіз свідчить про необхідність подальшого розширення досліджень у сфері тіньової економіки. Слід чітко сформулювати, систематизувати норми, за якими будуть визначати показники діяльності підприємств, виявити зв'язок доходів населення та тіньової економіки.

Наук. керівн. Клебанова Т. С.

Література: 1. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації : монографія / за ред. З. С. Варналія. – К. : Вид. НІСД, 2006. – 576 с. 2. <http://me.kmu.gov.ua>. 3. <http://www.epravda.com.ua>. 4. Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки : Наказ Міністерства економіки України № 123 від 18.02.2009 р. 5. <http://gray.kharkov.ua>.